

Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 2011. a määrus nr 2
„Gümnaasiumi riiklik õppekava“ Lisa 1
(Vabariigi Valitsuse 23.02.2023 määruse nr 18 sõnastuses)

KIRJANDUS

1. Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi kirjandusõpetuses toetub õpilane põhikooli kirjandustundides omandatule. Luges- ja tekstitoimingud on jätkuvalt kirjandusõpetuse loomulik ja vajalik alus, sest kirjandust saab õppida vaid lugedes. Teoseid käsitledes keskendutakse lugeja kaasaloovale rollile, tõstetakse esile tema seisukohti ja hinnanguid, rõhutatakse tekstiga suhtlemise tunnetuslikku ja kogemuslikku külge.

Lugeja vastuvõtuvõimet arendades, eri žanris tervikteoseid ja tekstikatkendeid analüüsides ning tõlgendades õpib õpilane tajuma elulisi olukordi ja taustu, lahkama aktuaalseid teemasid ja probleeme ning märkama vaatepunktide erinevust arvamuste ja hoiakute kujunemisel. Lugeja vaatepunkti rõhutavat teosekäsitlemist täiendab kirjandusteadusliku sihiseadega tekstikeskne lähenemisviis, kus metakeele kaudu keskendutakse teose sisemiste seaduspärasuste avastamisele. Kuna sõnakunstiteos põhineb kujundikeelel, siis omandab õpilane lugedes oskuse hinnata ja mõista ilukirjanduse poeetikat selle mõttelis-tundelises ühtsuses ja mitmetähenduslikkuses.

Diakroonilise, s.o kirjandusloolise käsitluse kõrval on eelistatum sünkrooniline, s.o voolule, žanrile ja teemale keskenduv käsitlus, või ka lähenemisviis, kus tekstikeskselt analüüsilt liigutakse tekstiväliste taustade, ülevaadete ja seosteni. Tekstivälise konteksti uurides mõistab õpilane mitmesuguste keele-, ajaloo- ja kultuuriteadmiste olulisust teose kui terviku mõistmisel. Kultuuriloolise tausta kujundamisel märkab õpilane seoseid teiste õppeainetega, nagu ajaloo, inimese- ja ühiskonnaõpetuse, geograafia, muusika, kunsti ja filosoofiaga ning väärtustab kirjandust kultuuriruumi olulise osana.

Õppeaine põhisisu on kirjandusteoste lugemine ja käsitlemine, mis arendab esteetilist tunnetust, ent soodustab ka rahvuskultuurilise teadvuse ja eneseteadvuse arengut. Erilist tähelepanu pööratakse ilukirjandusteoste kui terviku mõistmisele ning teksti analüüsile ja tõlgendamisele eri vaatepunktidest. Kirjandus võimaldab õpilasel teadvustada oma mina ja ainulaadsust muutuv maailmas ning soodustab elueesmärkide teadlikku valikut. Kirjanduse käsitlemine gümnaasiumis on suunatud eelkõige sellele, et arendada lugejateadvust ning isiksuslikku – vastutavat ja emotsionaalset suhet kirjandusega.

Kursused võtavad arvesse õpilase abstraktse mõtlemise võimet, selle arengut ja lugemuse suurenemist. Kursused pakuvad ainesiseseid ja -väliseid lõiminguvõimalusi, nende järgnevus eeldab ja kasutab varem õpitud. Kursuse sees võib õppesisu järjekorda vajaduse korral muuta, lõhkumata seejuures selle sisulist tervikut ja vertikaalset aineoloogikat.

Kursustel õpitu aitab näha põhjuslikke seoseid ajaloolise kultuurisituatsiooni ja sellel ajal sündinud loomingu vahel. Õpilasel on kergem mõista kirjandusvoolude tekkepõhjust, erinevusi ja arengut, kui need on esitatud kronoloogilises järgnevuses ja võimaldavad omavahelist võrdlemist. Teoste käsitlemine kirjandusloolises järgnevuses võimaldab õpilasel paremini tajuda kirjandust protsessina. Ajaloolisi kirjandusžanre tänapäevaste näidetega kõrvutades saab leida põnevaid seoseid.

2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused, hoiakud

Õpilane:

- 1) mõistab kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist, rahvus- ja maailmakultuurilist tähtsust ning selle rolli individuaalse ja kollektiivse identiteedi kujundamisel;
- 2) arendab ja rakendab oma loovvõimeid, koostab eri laadis ja žanris tekste, väljendab ennast nii suuliselt kui ka kirjalikult, lähtudes eesmärgist, situatsioonist ja kontekstist;
- 3) tunneb mitmekülgselt ja sügavamalt kirjandusteose poeetikat, tekstianalüüsi ja -tõlgenduse eri võimalusi, avab kirjanduse põhiliikide suhteid ja vorme;
- 4) mõistab kirjanduskeele kujundlikkust selle mitmetähenduslikkuses, kujundab kirjanduse kaudu esteetilisi ja eetilisi hoiakuid, seostab kirjandust teiste kunstiliikide ja eluvaldkondadega;
- 5) loeb eri laadis ja žanris eesti ja maailmakirjanduse teoseid, analüüsib ja tõlgendab neid eri vaatenurkadest, näeb kirjandustekstide kaudu maailma ja iseenda mõistmise võimalusi.

Kursus 1. Pärimus ja kirjandus

Õpitulemused:

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) õpilane mõistab kirjanduse mütoloogilisi ja pärimuslikke juuri, kultuuri järjepidevust iidsetest aegadest tänaseni ning iseenda seotust selle lõputult jätkuva ahelaga. Pärimus on kogu kultuuri alus ja ühel ajal nii maailmapildi looja kui ka säilitaja;
- 2) Õpilane teadvustab pärimusel põhinevat ilukirjandust lugedes, kui suurel määral tugineb kogu kultuur arhetüüpidele ja müütilistele motiividele;
- 3) Õpilane teadvustab tänapäeva kirjanduse seoseid näiteks antiikmütide ja eestlaste mütoloogilise maailmapildiga. Euroopa kultuuri mõistmiseks on mõödapääsmatu tunda ka piiblitlugusid, mis väärivad praeguses maailmas rohkem teadvustamist.

Õppesisu: Tutvumine antiikmütide, piiblitlugude, eestlaste mütoloogilise maailmapildiga ning eri rahvaste eepostega. On läbi lugenud 1 müüdi ja 1 tervikteose.

Käsitletavad tervikteosed: Sophokles „Kuningas Oidipus“

Kursus 2. Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses I

Õpitulemused:

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) analüüsib kirjandusteost ajastu, voolu või žanri kontekstis;
- 2) oskab märgata tunnuseid, poeetilisi väljendusvahendeid ja leida infot, mille alusel tekste analüüsida ja tõlgendada;
- 3) on läbi lugenud vähemalt 3 tervikteost.

Õppesisu: Kursus hõlmab ajavahemikku keskajast kuni valgustusajani. Algteadmiste omandamine maailmakultuuri kui terviku arengust, ülevaate saamine paljude Euroopa rahvuskirjanduste mitmekesusest.

Käsitletavad tervikteosed: Shakespeare „Hamlet“, Moliere'i näidend, Schiller „Wilhelm Tell“

Kursus 3. Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses II

Õpitulemused:

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) õpilane analüüsib kirjandusteost ajastu, voolu või žanri kontekstis;
- 2) oskab märgata tunnuseid, poeetilisi väljendusvahendeid ja leida infot, mille alusel tekste analüüsida ja tõlgendada;
- 3) on läbi lugenud vähemalt 2 tervikteost.

Õppesisu: Kursus hõlmab romantismi perioodi. Algteadmiste omandamine maailmakultuuri kui terviku arengust, ülevaate saamine paljude Euroopa rahvuskirjanduste mitmekesusest.

Käsitletavad tervikteosed: Wilde „Dorian Gray portree“, vabalt valitud Hugo või Dumas' romaan, Anderseni ja vendade Grimmide, Perrault' muinasjutud

Kursus 4. Kirjandus ja ühiskond

Õpitulemused:

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab ühiskondlike protsesside mõju kirjandusele ning oskab mõtestada kirjanduse rolli ühiskonnas;
- 2) oskab tuua näiteid kaasajast;
- 3) on läbi lugenud vähemalt 4 tervikteost.

Õppesisu: Kursus hõlmab ajaperioodi realismist kuni postmodernismini. Möödunud sajandite ja praeguse ajastu ühiskondlike muutuste ja murrangute analüüsimine kirjanduse kaudu, eri ajaperioodide ideede ja väärtuste võrdamine. Kirjanike teema- ja žanrivalikutega tutvumine.

Kursus ei eelda kronoloogilist lähenemist, vaid võimaldab rakendada kontsentrilist teemaõpet ning eesti ja maailmakirjanduse võrdlevat käsitlemist.

Käsitletavad tervikteosed: Balzac „Isa Goriot“, Ibsen „Nukumaja“, Williams „Klaasist loomaaed“, Camus „Katk“, üks vabalt maailmakirjanduse teos.

Kursus 5. Identiteet ja eesti kirjandus

Õpitulemused:

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) õpilane mõistab kirjanduse rolli identiteetide peegeldaja ja kujundajana, teab, kuidas identiteedid ajas ja ruumis dünaamilise ja dialoogilise protsessi käigus muutuvad, samastumist ja eristumist võimaldavad;
- 2) on läbi lugenud vähemalt 4 tervikteost.

Õppesisu: Kursuse fookuses on rahvusliku identiteediga – eeskätt eestlusega – seotud teemad ja probleemid nii ajaloo kui ka tänapäeva vaatenurgast.

Rahvuskultuuriliste identiteetide käsitlemine, kirjanduslike narratiivide (lugude) ja kujundite (sümbolite) kaudu tuumväärtuste selgitamine, kollektiivsete mälu, paiga ja maailmavaatete seotud identiteetide mõtestamine.

Käsitletavad tervikteosed: Tuglase novellid, Vilde „Mäeküla piimamees“, Tammsaare „Tõde ja õigus“, Viirlaid „Ristideta hauad“

Kursus 6. Kaasaegne eesti kirjandus

Õpitulemused:

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) õpilane mõistab kirjanduse rolli identiteetide peegeldaja ja kujundajana, teab, kuidas identiteetid ajas ja ruumis dünaamilise ja dialoogilise protsessi käigus muutuvad, samastumist ja eristumist võimaldavad;
- 2) on läbi lugenud vähemalt 3 tervikteost.

Õppesisu: Kursuse fookuses on rahvuskultuuriline identiteet, mille tuumväärtused avanevad kirjanduslike narratiivide (lugude) ja kujundite (sümbolite) kaudu, ja muud kollektiivsed, mälu, paigaga ja maailmavaatega seotud identiteetid.

Kirjanduse kaudu ühiskondlikke muutuste ja murrangute analüüsimine tänapäeva Eestis, ideede ja väärtuste, mis on mõjutanud kirjanike teema- ja žanrivalikuid ning teoste vastuvõttu, vaatlemine.

Käsitletavad tervikteosed: Kross „Keisri hull“, omal valikul 2 kaasaegse eesti kirjanduse teost.